

Ebû Dâvûd'un 'Metrûku'l-Hadîs' Kavramına İlişkin *Risâle Ebî Dâvûd ilâ Ehli Mekke fî Vasfi Sünenih* Adlı Eserindeki İfadeleri ve *Sünen'*indeki Karşılığı Üzerine Bir İnceleme

UĞUR ERMAN^a

Geliş Tarihi: 10.09.2019 | Kabul Tarihi: 21.01.2019

Öz: Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889) Kütüb-i Sitt'e'den sayılan "Sünen" adlı eserin sahibidir. Hadis ilminde Buhârî ve Müslim'in de hocaları sayılan hocalardan hadis dersi almıştır. Hadisçiliği oldukça sağlam olan Ebû Dâvûd İlel/rivayetlerdeki gizli kusurları bilme, râvilerin cerh ve ta'dîl durumlarını bilme konusunda oldukça mahir bir muhaddis olduğu söylenmiştir. Hadis bilgisinin yanında fıkıh ilminde de temayüz etmiş bir muhaddistir. Hadis ilminde oldukça velûd olan Ebû Dâvûd kendi yaşadığı devirde adet olmayan bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma kendi eserini başka eserlerle karşılaştırma kabilinden olup bu konuda *Risâle Ebî Dâvûd ilâ ehli Mekke fî Vasfi Sünenih* adlı eserini kaleme almıştır. Ebû Dâvûd mezkûr eserde *Metrûku'l-hadis* sayılan hiçbir râviden hadis almadığını ifade etmiştir. Bu itibarla kaleme aldığımız bu makalede nihai hedefimiz Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde *Metrûku'l-hadis* sayılan râvilerden hadis rivayet edip etmediğini tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Ebû Dâvûd, hadis, metrûk hadis, râvi, Sünen.

^a Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
uerman1@gmail.com

An Overview of Abu Dawud's Expressions Regarding the Concept of 'Abandoned Hadith' in His Work Named *Risala Abi Dawud ila Ahl Makka fi Wasfi Sunanih* and their Counterparts in His *Sunan*

Abstract: Abu Dawud Sulayman b. al-Ash'as b. Ishaq al-Sijistani al-Azdi (d. 275/889) is the owner of the work called "Sunan" which is regarded as one of the Kutub al-Sitta. He learned hadith lessons from the teachers who are known as teachers of Bukhari and Muslim. It has been said that Abu Dawud whose opinion of hadith is quite strong was a skillful narrator in knowing both the hidden flaws in narratives and narrators' jarh and tadil situations. He is also a narrator who has distinguished himself in the science of fiqh as well as hadith knowledge. Abu Dawud, who wrote a lot of works in the field of hadith, made an unusual work in his age. This study can compare his work with other works and he wrote up the work named *Risala Abi Dawud ila Ahl Makka fi Wasfi Sunanih*. Abu Dawud stated that he had not had hadith from any narrator who had abandoned hadith in the work in question. In this article, our final aim is to find out in his work named *Sunan* whether Abu Dâvûd narrated the hadith from the narrators who had abandoned hadith.

Keywords: Abû Dâvûd, hadith, matruk al-hadith, narrator, Sunan.

© Erman, Uğur. "Ebû Dâvûd'un 'Metrukü'l-Hadis' Kavramına İlişkin *Risâle Ebî Dâvûd ilâ Ehli Mekke fi Vasfi Sünenih* Adlı Eserindeki İfadeleri ve *Sünen*'indeki Karşılığı Üzerine Bir İnceleme." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2019), 279-304.

Giriş

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889) 202 yılında Sicistan'da dünyaya gelmiştir. Ailesi Yemen'in Ezd kabilesinden olduğu için Ezdî nisbesiyle anılmıştır.¹ Dedesi İmran'ın Siffin savaşında şehit düştüğü söylenilmiştir.² Hadis ilminde *Huffâz*dan addedilmiş olup, hadis ilimleri ve İlel ilminde mahir olma yönüyle tanınmıştır.³

Kûfe, Bağdât, Basra, Horasan, Mısır, Dimeşk gibi şehirlerde hadis ilmi tahsil eden Ebû Davûd Hişâm b. Ammâr, Ahmed b. Sâlih, Ebû'l-Velid et-Tayâlisî, İbn Kuteybe gibi hocalardan hadis okumuştur. Kendisinden de Tirmizî ve Nesâî hadis rivayet etmişlerdir.⁴ Üç yüz kadar hocası olduğu rivâyet edilen Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel'in ilim meclislerine devam ederek Fıkıh ve Fıkıh Usulünü öğrenmiştir.⁵ Hatta Ahmed b. Hanbel'in ondan hadis yazdığı da rivayetler arasındadır.⁶ Ebû Davûd birçok muhaddisin ifade ettiği üzere hadislerin sahih olanını bulma ve hadislerin görünmeyen kusurlarını ortaya çıkarma konusunda meşhur olmuş bir muhaddistir.⁷ Nitekim *Sünen* adlı eserinde zaman zaman râviyi tenkit edecek bilgilere de yer vermiştir. Keza "Bir hadisin senedinde kopukluk bulunmadığı ve râvilerinin zayıflığı hakkında fikir birliğine varılmadığı takdirde onu kitabına almakta mahzur görmemiştir."⁸

Ebû Dâvûd, devrinde yaşayan muhaddislerin övgülerine mazhar olmuştur. Muhammed b. Mahled onun 100 bin hadisi

¹ M. Yaşar Kandemir, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *DİA*, c. X, s.110.

² İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 169.

³ Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî, *Vefayâtu'l-A'yân*, Thk. İhsan Abbas, Dâru's-Sadr, Beyrût, 1900, c. II, s.404.

⁴ Ebû's-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî, *el-Vâff bi'l-Vefeyât*, Thk. Ahmed Arnavut-Türki Mustafa, Dâru'l-Ihyâi't-Turâs, Beyrût, 1420/2000, c. XV, s. 218.

⁵ Kandemir, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *DİA*, X, 120.

⁶ Ebû Nasr Tâcuddîn Abdulvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî es-Sübki, *Tabâkâtü's Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Thk. Abdulfettah Muhammed el Hulv, Dâru'l-Hicr, Kahire 1413, c. II, s. 294.

⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 172.

⁸ Kandemir, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *DİA*, X, 120.

müzakere edebileceğini, *Sünen* adlı eserini yazdıktan sonra Ehl-i hadis için Kur'an'dan sonra tabi olunan bir kitap haline geldiğini; Musa b. Hârûn onun dünyada hadis için Ahirette cennet için yaratıldığını; Ebû Hâtım b. Hibbân Onun fıkıh, ilim, hıfz, ibadet ve takva yönünden devrinin önderi olduğunu; Ebû Abdullah İbn Mende ise hadislerin sağlamını illetli ve sâkıt olanından, doğrusunu yanlışından ayırt edebilecek dört kişinin olduğunu bunların Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî olduğunu; Ebûbekir el-Hallâl devrinin önde gelen imamlarından biri ve hadislerin kaynağına inme hususunda en yetkin kişi, Hâkim en-Nisâbü'rî'ye göre ise asrın hadis önderidir.⁹

Ebû Dâvûd; Tefsir, Hadis, Fıkıh ilminde oldukça üretken bir yapıya sahip bir muhaddistir. Özellikle hadis ilminde 4800 hadisi muhtevî *Sünen* adlı eseri islam âleminde büyük kabul görmüştür. Keza 544 mürsel hadisin bulunduğu *Kitâbu'l Merâsîl* adlı eseri, *et-Tesmiyetü'l ihve ellezîne ruviye anhümü'l-hadîs*, *Müsenedü Mâlik*, *et-Teferrüd fi's-sünen*, *Mâ teferrede bihî ehlü'l-emsâr* gibi eserler onun hadis ilmine dair yazdığı eserler arasındadır. Bununla beraber *Sünen* adlı eserindeki hadis alma metodunu gösteren ve Mekke ehline hitaben yazdığı *Risâletu Ebî Davûd ila Ehl-i Mekke* adlı eseri bulunmaktadır. Ancak İbn Nedim'in "*Fihrist*" adlı eserinde bu eserin adının geçmemesi dikkat çekicidir.¹⁰ Ebû Dâvûd'un mezkûr eseri incelendiğinde "*Aynı konuda kendisinden başka, ona benzer herhangi bir hadis bulamadığımdan dolayı münker bir hadise yer vermişsem onun münker olduğunu mutlaka açıkladım.*"¹¹ şeklinde bir ifade kullandığı görülecektir. Bu zaviyeden hareketle biz de bu araştırmamızda Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde Münker olarak belirttiği hadisleri ve münker hadisi hangi anlam(lar)da kullandığı konusunu inceleyeceğiz. Konuya geçmeden önce Cerh ve ta'dil ilminde Münker hadis

⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 171-172.

¹⁰ Ebû'l Ferac Muhammed b. İshak b. Muhammed el-Verrâk el-Bağdâdî İbn-i Nedim, *el-Fihrist*, Dâru'l Ma'rife, Beyrût, 1417/1997, s.284.

¹¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Risâletu Ebî Davûd ila Ehl-i Mekke*, Thk. Muhammed Sebbâğ, Dâru'l-Arabiyye, Beyrût, ts., s. 25.

nedir ve kimler için kullanılır? Râvînin münker olduğunu gösteren cerh tabirleri var mıdır? gibi soruların cevabını tespit ettikten sonra asıl konumuz olan *Sünen* adlı eserde münker olduğu belirtilen hadisleri ele alacağız.

1. Cerh ve Ta'dîl İlminde *Metrûk Hadis Kavramı*

Metrûk hadis zayıf hadis çeşitlerinden biri olup *Matrûh hadis*in müteradifi olan bir kavramdır. Bu kavram ilk dönemlerde zayıf olan bütün râvîler hakkında kullanılmıştır. Zira tasnif devri muhaddisleri olan İbn Hibbân, Nesâî, Dârekutnî'nin zayıf ve terk edilmiş râvîleri müsavi saydıkları ed-Duafâ ve'l-Metrûkûn tarzı eserler kaleme almaları buna işaret etmektedir. Keza Şu'be b. Haccâc'a; "Hangi râvînin hadisi terk edilir" diye sorulunca Şu'be; "Yalan söylemekle itham edilen, çok hata yapan, güvenilir birçok kimse tarafından nakledilen bir hadise muhalif nakilde bulunan ve bu muhalefetinden dönmeyen, meşhur muhaddislerden diğer meşhur muhaddislerin duymadığı ve nakletmediği şeyleri tek başına rivayet eden kişi" şeklinde tanım yaparak zayıf ve metrûk olan râvîlerin özelliklerini bir arada vermesi de bu iddiayı desteklemektedir.¹² Daha sonraki dönemlerde bu tabir hem zayıf hem de rivayeti terk edilen râvîler hakkında kullanılmıştır.¹³

Metrûk hadis kavramı ilk dönemlerden beri kullanılsa da Metrûk hadis kavramını sistematik ve müstakil bir hadis çeşidi olarak ilk defa ele alan İbn Hacer el-Askalânî'dir. İbn Hacer Metrûk hadisi "Yalan söylemekle itham edilen râvînin tek başına rivayet ettiği hadis"¹⁴ şeklinde tanımlamıştır. Suyûtî ise "Yalan söylemekle itham edilen bir râvî tarafından dinin zaruri olarak bilinen esaslarına aykırı şekilde tek başına rivayet edilen ya da hatası fazla/Kesîru'l-Galat veya dinî emir ve yasaklar konusundaki duyarlılığı az/Fısk yahut da dalgınlığı ve dikkat-

¹² Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-Hadîs li'l-İrâkî*, Thk. Ali Hüseyin Ali, Mektebetu's-Sünne, Mısır 1424/2003, c. II, s. 125.

¹³ Metrûk kavramının kullanıldığı anlamlar için bkz. Zühal Karakaya, "Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde Metrûk veya Metrûku'l-hadîs Râvîler ve Rivayetleri", *Hadîs ve Siyer Araştırmaları*, 2, 2017, s.11-14.

¹⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-Nazar fî Tavzîhi Nuhbetu'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser*, Thk. Nureddin İtr, Matbaatu's-Sabah, Dimeşk 1421/2000, s.91.

sizliği çok olan/Gaflet râvinin rivayetini Metrûk hadis olarak tanımlamıştır.¹⁵

Yalan, yalancılıkla itham edilme, mezhep propagandası yapma gibi adalet yönünden râviyi cerhi gerektiren kusurlarla; sahafî, aşırı bir şekilde yanılma, sika râvilere çokça muhalefet etme, rivâyet ettiği hakkında bilgisi olmama gibi zabt kusurları bulunan râvilerin rivayetleri terk edilir. Bu râvilerin rivayet ettikleri hadisler *metrûk* addedilir ve râviye de *Metrûku'l-hadis* denilir.¹⁶ Ramahurmûzî'ye göre râvinin hadis rivâyetlerinde vehm galebe çalıyorsa bu rivâyet metrûktur.¹⁷ Bu râvilerin rivayetleri, mevzû ve metrûk oldukları bilinsin diye kayda geçirilmiştir. Hadis rivayet ilminde yalancılıkla itham edilmiş ve rivayetinde tek başına kalmış bir râvinin hadis rivayetinde kasten yalan söylediği bilinmemekle beraber başkasından ya da kendisinden bahsederken yalan konuştuğu biliniyorsa rivayeti red olunmaktadır.¹⁸ Keza hadis usulü ilminde herhangi bir râvi hakkında *Metrûku'l-hadis* veya *Zâhibu'l-hadis* veya *Kezzâb* şeklinde bir kanaat varsa bu kişinin rivayetleri dikkate alınmaz ve rivayet ettiği hadis yazılmaz.¹⁹ Bununla beraber râvinin hadisinin terk edileceği yönünde ulemanın icmâ etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde râvi Metrûku'l-hadis addedilemez.²⁰

Hadis Usulünde hadisi terk edilmiş râviler için birçok cerh tabiri kullanılmıştır. İlk üç asırda metrûk râviler için kullanılan

¹⁵ Ebû'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfiî, *Tedribu'r-Râvî fi Şerhi Takrîb'in-Nevevî*, Thk. Ebû Kuteybe Muhammed el-Fâriyâbi, Dâru Taybe, ts., c. I, s. 280.

¹⁶ Ahmet Yücel, *Hadis Usulü*, İfav Yayınları, İstanbul, 2016, s. 121.

¹⁷ Ebû Muhammed Hasan b. Abdurrahmân b. Hallâd er-Ramahurmûzî, *el-Muhaddisu'l Fâsil Beyne'r-râvî ve'l-Vâî*, Thk. Muhammed Accâc el-Hatîb, Dâru'l Fikr, Beyrût, 1404/1988, s.406.

¹⁸ İsmail Lütfü Çakan, *Şekil ve Örneklerle Hadis Usulü*, İfav Yayınları, İstanbul 2013, s.119; Ahmet Yücel, *Hadis İstihlâlarının Doğuşu ve Gelişimi (Hicri İlk Üç Asır)*, İfav Yayınları, İstanbul, 2014, s.124.

¹⁹ Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdurrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *Ma'rifetu Envâi Ulûmi'l-Hadis*, Thk. Nureddin İtr, Dâru'l-Fikr Beyrût 1406/1986, s. 126; Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Süneni'l-Beşîri'n-Nezîr*, Thk. Muhammed Osman, Dâru'l-Kitâbil-Arabî, Beyrût, 1405/1985, s. 53.

²⁰ İbn Salah, *Ulûmu'l-Hadis*, s. 127.

cerh tabirlerinin sayısının 110 civarı olduğu ifade edilmiştir.²¹ Biz sadece makalemizde söz konusu olan cerh tabirlerini ve anlamlarını vermekle yetineceğiz. Hadis usulünde hadisi terkedilmiş râvîler için genellikle şu tabirler kullanılmıştır:

اكذب الناس / İnsanların en yalancısı.

كذاب / Aşırı yalancı

متهم بالكذب / Yalancılıkla itham edilmiştir.

متروك الحديث / Hadisi terkedilmiştir.

ترك الناس حديثه / Güvenilir râvîler hadisini terk etmiştir.

تركوه / Güvenilir râvîler hadisini terk etmiştir.

ليس بثقة / Güvenilir değildir.

ذاهب الحديث / Rivayeti dikkate alınmaz.

ساقط الحديث / Rivayeti dikkate alınmaz.

واهي الحديث / Rivayeti son derece zayıf

لا يكتب حديثه / Hadisi hiçbir şekilde yazılmaz.

ليس بشيء / Hiçbir şey değil.

منكر الحديث / Rivâyetlerinin çoğu münker'dir.

سكتوا عنه / Hakkında bir şey söylemediler.

ضعيف الحديث / Hadislerinin çoğu zayıftır.²²

Bu tabirlerden "منكر الحديث / rivayet ettiği hadisler Münker'dir" tabiri metrûk râvîler hakkında da kullanılmaktadır. Zira bu terimi kullanan Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtim gibi hicri III. asır münekkitleri ليس بشيء, ذاهب الحديث, تركوه gibi râvînin terkin gerektiren cerh lafızlarıyla birlikte kullanmışlardır. Bununla beraber Ahmed b. Hanbel'in yalancılardan gelen senedi *Münkeru'l-hadis* diye nitelemesi, Buhârî'nin de bu tabiri rivayeti terk edilenler hakkında kullandığını bildirmesi *Münkeru'l-hadis* lafzıyla metrûk râvîlerin kas-

²¹ Mehmet Efendioğlu, "Metruk", *DİA*, c. XXIX, s. 415

²² Ahmet Yücel, *Hadis İstilahlarının Doğuşu*, s.155. Metrûk râvîler hakkında kullanılan diğer cerh tabirleri için bkz. es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs*, II, 124-126; Ahmet Yücel, *Hadis İstilahlarının Doğuşu*, s.149-157.

tedildiğini göstermektedir.²³ Öte yandan ضعیف الحديث kavramı da normal şartlar altında zayıf râvîler hakkında kullanılırken yine bu tabirin cerh ve tadil ilminde Yahyâ b. Main, İbn Ebî Hâtim gibi münekkitler tarafından metrûk râvîler ve râvîlerin metrûk olduklarını gösteren cerh tabirleriyle bir arada kullanmaları bu tabirin metrûk râvîler hakkında da kullanıldığını göstermektedir.²⁴ Yine سکتوا عنه tabirini Buhârî'nin rivâyeti metrûk râvîler hakkında kullanması, aynı zamanda bu tabirle cerh edilen bir râvînin diğer münekkitler tarafından متروك الحديث, ليس بشيء, تركوه, متروك الحديث tabirleriyle vafsetmesi, Ebû Hâtim'in bu tabiri تركوا حديثه tabiriyle beraber kullanması söz konusu tabirin metrûk râvîler hakkında da kullanıldığını göstermektedir.²⁵ Keza Metrûku'l-hadis tabiriyle beraber kullanılan diğer bazı lafızlar da vardır. Bu lafızları şöyle sıralayabiliriz.

رُدَّ حَدِيثُهُ، رَدُّوا حَدِيثَهُ، مَرُدُّوا الْحَدِيثَ، ضَعِيفٌ جَدًّا، وَاهٍ بِمَرَّةٍ، طَرَحُوا حَدِيثَهُ، مُطْرَحٌ، مُطْرَخَ الْحَدِيثِ، اِزْمَ بِهِ، لَيْسَ بِشَيْءٍ، لَا يُسَاوِي شَيْئًا، مَتْرُوكُ الْحَدِيثِ، مَتْرُوكٌ، تَرَكَوْهُ، ذَاهِبٌ، ذَاهِبُ الْحَدِيثِ، سَاقِطٌ، هَالِكٌ، فِيهِ نَظَرٌ، سَكَنُوا عَنْهُ، لَا يُعْتَبَرُ بِهِ، لَا يُعْتَبَرُ بِحَدِيثِهِ، لَيْسَ بِالنِّقَّةِ، لَيْسَ بِنِقَّةٍ، غَيْرُ نِقَّةٍ وَلَا مَأْمُونٍ، مُتَّهَمٌ بِالْكَذِبِ أَوْ بِالْوَضْعِ²⁶

Bir cerh kavramı olarak kullanılan metrûk tabiri hicri III. asırda kullanılmaya başlanmış olup, ilk defa İbn Ebî Hâtim tarafından kullanılmaya başlandığına şahit olmaktayız. İbn Ebî Hâtim bir râvî hakkında şayet metrûk denmişse o râvînin hadisinin yazılmayacağı, hadisinin sâkıt olduğu anlamına geleceğini ifade etmiştir.²⁷ Öte yandan herhangi bir râvînin rivayetlerinin metrûk addedilebilmesi için onun metrûk olduğu konusunda muhaddislerin icmâ etmesi gereklidir.²⁸ Cerh ve tadil ilminin içtihâdî bir ilim olduğu göz önüne alınırsa râvînin metrûk olup olmadığı konusunda esas ölçü çoğunluğun kararıdır.

²³ Ahmet Yücel, *Hadis İliminde Tenkit Terimleri*, İfav Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79-80.

²⁴ Ahmet Yücel, *Hadis İliminde Tenkit Terimleri*, s. 87-89.

²⁵ Ahmet Yücel, *Hadis İliminde Tenkit Terimleri*, s. 110.

²⁶ es-Suyûtî, *Tedribü'r-Râvî*, I, 409.

²⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh*, 2, 37.

²⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fi İlmi'r-rivâye*, Thk. İbrahim Hamdi el-Medenî, Mektebetü'l-İlmiyye, Medine, ts., s. 110.

2. Ebû Dâvûd'un Sünen Eserinde Metrûku'l-Hadis Râviler

2.1. İshak b. Abdillâh b. Ebî Ferve Abdîrrahman el-Esved (ö. 144/761)

Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde kendisinden rivayette bulunduğu ve cerh-ta'dîl eserlerinde Metrûku'l-hadis olarak kabul edilen râvilerden biri İbn Ebî Ferve'dir. İshak b. Abdillâh olarak da bilinmektedir. Mezkûr râvî hakkında yapılan değerlendirmeler kısaca şu şekildedir: Ukaylî *Duâfâu'l-Kebîr* adlı eserinde Utbe b. Hâkim'in verdiği bilgiye göre İshak b. Abdillâh b. Ebî Ferve Medine mescidine gelip çokça hadis rivayet edince Zührî kendisine "Allah seni kahretsin ey İbn Ebî Ferve! Allah karşısında sana bu cüreti veren nedir? Rivayet ettiğin hadisin isnadını zikretmiyor musun? İsnatsız hadis mi rivayet ediyorsun? Öyle hadîsler rivayet ediyorsun ki tutulacak bir tarafı yok"²⁹ diye serzenişte bulunmuştur. İbrâhim b. Ya'kûb, Ahmed b. Hanbel'den İbn Ebî Ferve hakkında; "ondan hadis nakledilmesi helal değildir" derken işittiğini nakletmiştir. Keza Yahyâ b. Main İshak b. Ebî Ferve'nin sika olmadığını, hadisinin yazılamayacağını, Leyse bi şey' / hiçbir değerinin olmadığını, Leyse bi zâke/Pek kuvvetli olmadığını iddia etmiştir.³⁰ İbnu'l-Kayserânî *Zâhiretu'l-Huffâz* adlı eserinde onun Metrûku'l-hadis/hadisi terk edilmiş olduğunu³¹ *Ma'rifetu't-Tezkira* adlı eserinde İbn Ebî Ferve hakkında bir grubun iyi şeyler konuşmadıklarını,³² metrûk olduğunu³³ söylemiştir. Hem Dârekutnî³⁴ hem de İbn Adıyy³⁵ onun

²⁹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammâd el-Ukaylî, *ed-Duâfâu'l-Kebîr*, Thk. Abdulmu'tî Emin Kal'acî, Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, Beyrût, 1404/1984, c. I, s. 112.

³⁰ el-Ukaylî, *ed-Duâfâu'l-Kebîr*, I, 112.

³¹ Ebû'l-Fazl İbnu'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Ali el-Makdisî eş-Şeybânî, *Zâhiretü'l-Huffâz el-Muharrac ale'l-Hurûf ve'l-Elfâz*, Dâru's-Selef, Riyad, 1416/1996, c. III, s. 1544.

³² Ebû'l-Fazl İbnu'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Ali el-Makdisî eş-Şeybânî, *Ma'rifetu't-tezkira fî'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, Thk. İmâduddin Ahmet Haydar, Müessesetu'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrût, 1406/1985, s.252.

³³ İbnu'l-Kayserânî, *Ma'rifetü*, I, 254.

³⁴ İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 168.

³⁵ Abdurrahman b. Ebî Bekr Celeleddin es-Suyûtî, *el-Leâliu'l-Masnûa fî'l-Ehâdisi'l-Mevdûa*, Thk. Ebû Abdîrrahman b. Salah b. Muhammed b. Uveyda, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, Beyrût, 1417/1996, c. II, s. 132.

metrûk olduğunu kaydetmişlerdir. İbn Sa'd *Tabakât* adlı eserinde İbn Ebî Ferve'nin münker hadis rivayet ettiğini ve ulemanın onun hadisiyle ihticac etmediklerini söylemiştir.³⁶

İbn Ebî Hatim *el-Cerh ve't-Ta'dil* adlı eserinde İbn Ebî Ferve'nin Kezzâb/aşırı yalancı, Zâhibu'l-Hadis/hadisleri zayıf biri olduğunu Ebû Zur'a'nın da onun hakkında Kezzâb ve Zâhibu'l-hadis olduğunu ifade ettiğini kayıt altına almıştır.³⁷ Nesâî ve Buhârî³⁸ de onun Metrûku'l-hadis olduğunu ifade etmişlerdir.³⁹ İbrahim b. Ya'kûb el-Cuzecânî Ahmed b. Hanbel'in mezkûr râvî hakkında hadis tahammül ve edasına ehil olmadığını, Ahmed b. Hasan et-Tirmizî de Ahmed b. Hanbel'in dört kişiden hadis yazmadığını ifade ettiğini İshak b. Ebî Ferve'nin de bu dört kişiden biri olduğunu,⁴⁰ Ali b. Medinî onun münkeru'l-hadis olduğunu, İmam Malik kendi kitaplarına İshak b. Ebî Ferve'yi almadığı, Muhammed b. Abdillâh b. Ammâr onun ضعیف ذاهب/ hadis ilminde zayıf-rivayet ettiği hadislerinin de zayıf olduğunu; Amr b. Ali- Ebû Zur'a, Nesâî, Ebû Hatim onun Metrûku'l-hadis' olduğunu; Ebû Zur'a: Zâhibu'l-hadis olduğunu ifade etmişlerdir.⁴¹ İbn Hacer de *Takrîb* adlı eserinde onu metrûk olduğunu⁴² ve Ebû Hatim ve İbn Hıbbân'ın Ebî Ferve hakkında "Senedleri kalbeder, mürselleri ise ref'ederdi"⁴³ sözle-

³⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, Thk. Ziyâd Muhammed Mansur, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 1408, s. 351.

³⁷ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris İbn-i Ebî Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, Dâru'l-İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrût, 1271/1952, c. II, s. 228.

³⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, Dâiretu'l-Maârifî'l-Usmâniyye, Haydarâbâd, ts., c. I, s. 396.

³⁹ Ebû Ahmed b. Adıyy el-Cürcânî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Rical*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvez, el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrût, 1418/1997, c. I, s. 531-532.

⁴⁰ Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-ricâl*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Müessesetu'r-risâle, Beyrût, 1400/1980, c. II, s. 450; Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, Thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, 1382/1963, c. I, s. 193-194.

⁴¹ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II, 452; ez-Zehebî, *Mizân*, I, 193-194.

⁴² İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-Tehzîb*, Thk. Muhammed Avvâme, Dâru'r-Reşîd, Beyrût, 1406/1986, s. 102, 240, 241.

⁴³ İbn Hacer, *Takrîb*, s.242.

rini kayıt altına almıştır. Görüldüğü üzere Ebû Davud'un *Sünen* adlı eserinde kendisinden hadis rivâyet ettiği İshâk b. Abdillâh b. Ebî Ferve hadis münekkitleri tarafından Metrûku'l hadis, Zâhibu'l hadis, zâhibun, münkeru'l-hadis, zayıf, zâhib, hadisi yazılmayan, hadisiyle ihticâc edilmeyen, hadisleri mütabaa için dahi olsa yazılmayan şekilde cerh edilmiştir.

2.2. Yezîd b. Süfyân et-Temîmî/ Ebû Mühezzim (ö.?)

Ebû'l-Mühezzim'in diğer adı Yezîd b. Süfyân'dır. Ebû Hu-reyre'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Hammâd b. Seleme (ö.167/784) hadîs rivâyet etmiştir. Şu'be b. Haccâc (ö. 160/776) onu taz'îf etmiştir.⁴⁴

Cerh ve ta'dîl kitapları incelendiğinde Yezid b. Süfyân et-Temîmî'nin pek de hayırla yâd edilmediği görülecektir. Nitekim Cerh ve ta'dîl uleması onun hadis konusundaki zayıflığı hususunda ittifak halindedirler.⁴⁵ Şu'be kendisinden elli hadis yazdığını ancak bu hadislerin hiçbirini yazmadığını ifade etmiştir.⁴⁶ Keza Ebû Dâvûd ondan hadis rivâyet ettikten sonra Ebû'l-Mühezzim'in zayıf bir râvî olduğunu⁴⁷ Yezid b. Süfyân hakkında cerh ve ta'dîl uzmanları şu sözleri söylemişlerdir:

Nesâî: Metrûku'l-hadistir.⁴⁸

Müslim b. İbrâhim: Yezîd b. Süfyân'ı Sabit el- Benânî'nin⁴⁹ mescidinde terk edilmiş olarak gördüm. Ona para veren kimseye yetmiş hadis uydurabilirdi.

Şu'be: Yezid'e bir dirhem verilirse bir hadis uydururdu.⁵⁰

Yahya b. Main: Hadis ilminde ليس بشيء / hiçbir değeri yok.⁵¹

⁴⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Sa'd, *et-Tabâkâtü'l Kübra*, Dâru's-Sadr, Beyrût, 1968, c. VII, s. 238; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 339.

⁴⁵ Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz ez-Zehabî, *Siyer u A'lâmi'n-Nübelâ*, Dâru'l-Hadis, Kâhire 1427/2006, c. XI, s. 106.

⁴⁶ Zehebî, *Siyer*, IV, 616.

⁴⁷ Ebû Dâvûd, *Menâsik*, 40.

⁴⁸ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-Metrûkân*, Thk. Mahmud İbrahim Zâyid, Dâru'l-Va'y, Halep, 1396, s.110.

⁴⁹ Ebû'l Kasım Abdillâh b. Ahmed b. Mahmud el-Ka'bi el-Belhî, *Kabûlu'l-Ahbâr ve Ma'rifetu'r-Ricâl*, Thk. Ebû Amr el-Hüseynî b. Amr b. Abdirrahîm, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût, 1421/2000, c. II, s. 5.

⁵⁰ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 426.

Ukaylî: لا يُتَابَعُ عَلَى حَدِيثِهِ / rivayet ettiği hadis mütabaada kulanılmaz.⁵²

İbnu'l-Kayserânî: Metrûku'l-hadistir.⁵³

İbnu'l-Cevzî: Kezzâb/aşırı yalancıdır.⁵⁴

Yahya b. Main: zayıftır. لا شيء / Hiçbir değeri yoktur.

Ebû Zur'a: ليس بقوى /hadis ilminde kuvvetli değil, ondan yüz hadis aldım ama hiçbirini yazmadım.⁵⁵

İbn Hibbân'ın Yezîd hakkında su sözleri kayda değerdir: "Yezid b. Süfyân Basra ehkindendi. Kendisi Ebû Hureyre'den rivayet eder, kendisinden de Hammâd b. Seleme rivayet ederdi. Sâlih bir kişiydi ancak ilim onun sanatı değildi. Rivayetlerinde hataya düşen, vehm eden biriydi. Rivayet ettikleri hadislerde sika olan kişilere muhalefeti artınca Adalet tanımının dışında kaldı. Şu'be b. Haccâc ondan rivayeti terk etti. Hamedânî'nin Amr b. Ali' den bize verdiği bilgiye göre Yahyâ b. Saîd, Ebû Mühezzim'den hiçbir şey tahdîs etmemiştir"⁵⁶ Keza Ebû Mühezzim hakkında cerh ve ta'dîl kitaplarında /ليس حديثه بشيء / hadisinin kıymeti yok; bazı isnatları ile ilgili كلها غير محفوظة / isnatlarının hiçbirisi sahih değildir.⁵⁷ كذاب /aşırı yalancı⁵⁸, EbûHureyre'den münker hadisleri rivayet eder⁵⁹, شبه المثلثوك / Metrûk'a

⁵¹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Maîn b. Avn el-Mürri el-Bağdâdî, *Suâlât İbn Cüneyd li Ebî Zekeriyâ Yahya b. Maîn*, Thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf, Mektebetu'd-Dar, Medine, 1408/1988, s. 402,482; İbnu'l- Cevzî, *Mevdûât*, I, 106.

⁵² el-Ukaylî, *ed-Duaîfû'l-Kebîr*, IV, 383.

⁵³ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîretü'l-Huffâz*, II, 1030; III, 1308; IV, 2241; V, 2568;

⁵⁴ İbnu'l- Cevzî, *el-Mevdûât*, I, 222.

⁵⁵ İbn Ebi Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX, 269.

⁵⁶ Ebû Hatim Muhammed b. Hibbân ed-Dârimî, *el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddîsîn ve'd Duaîf ve'l Metrûkîn*, Thk. Mahmud İbrahim Zâyd, Dâru'l-Va'y, Haleb, 1396, c. III, s. 99.

⁵⁷ Ebû Ahmed b. Adiy el-Curcânî, *el-Kâmil fî Duaîfâ'r-Ricâl*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvez, el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 1418/1997, c. IX, s.149.

⁵⁸ Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Ta'likâtu't-Dârekutnî ale'l Mecrûhîn li İbn Hibbân*, Thk. Halil B. Muhammed el-Arabî, Dâru'l-Kitâbî'l İslâmî, Kâhire, 1414/1994, s. 281.

⁵⁹ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshak b. Musa v. Mihrân el-İsbâhânî, *ed-Duaîf*, Thk. Faruk Hammâde, Dâru's-Sakâfe/Dâru'l-Beydâ, Beyrût, 1405/1984, s. 160.

benzer,⁶⁰ ليس هو بحجة في السنن / Sünnet konusunda delil olamaz,⁶¹ / Münger hadisleri var-
 واه / hadisi aşırı zayıf,⁶² عنده أحاديث منكرا / rivayet ettiği bütün hadisler münker-
 dir.⁶³ / عامة ما يرويه ينكر عليه,⁶⁴ / şeklinde cerh tabirlerine rastlamak mümkündür. Görül-
 düğü üzere Ebû Davud'un *Sünen* adlı eserinde kendisinden hadis rivayet ettiği Yezîd b. Süfyân ciddi anlamda cerh edilmiş-
 tir ve Metrûku'l-hadis olarak kabul edilmiştir. Ayrıca onu cerh âlimlerinin çoğu cerh etmiş ve onun metruk olduğu konusunda
 icmâ oluşmuştur. Buna rağmen EbûDâvûd Sünen'inde ona ait bir hadis zikretmiştir.

2.3. Süleyman b. Erkam (ö. ?)

Süleyman b. Erkam Basra'da doğmuş, Yemâme'de yaşa-
 mıştır.⁶⁵ Zührî ve Hasan-ı Basrî'den hadis rivayet etmiştir. Kün-
 yesi EbûMuâz'dır.⁶⁶ Süleymân b. Erkam ile ilgili cerh ve ta'dil
 eserlerinde aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

Zührî: "Süleyman b. Erkam'dan rivayet edilen hadislerin
 hiçbir değeri yoktur. Ondandır hadis rivayet edilmez"⁶⁷

Tirmizî: *مَنْزُوكٌ ذَاهِبُ الْحَدِيثِ* / Hadisi terkedilmiş, Rivayet ettiği
 hadisler zayıftır.⁶⁸ Buhârî: *تَرْكُوهُ* / güvenilir râviler onu terk et-
 mişlerdir.⁶⁹

⁶⁰ İbnü'l-Cevzî, *ed-Duaî ve'l Metrûkûn*, Thk. Abdullah el-Kâdî, Dâru'l Kutubî'l İlmîyye, Beyrût, 1406, c. III, s. 209.

⁶¹ el-Mîzzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXIV, 328.

⁶² Zehebî, *el-Müktenâ fi Serdî'l Künâ*, Thk. Muhammed Salih Abdulaziz el-Murad, Nşr: Komisyon, Medine, 1408, c. II, s. 102.

⁶³ Ebû'l-Fidâ' İmâduddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *et-Tekmül fi'l Cerh ve't Tadîl ve Ma'rîfeti'r Sikât ve'd Duaî ve'l Mecâhil*, Thk. Sa'dî b. Muhammed b. Salim Âl-i Nû'mân, Nşr. Komisyon, Yemen, 1432/2011, c. III, s. 461.

⁶⁴ İbn-i Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Matbaatu Dâireti'l-Maarif en-Nizâmîyye, Hind, 1376, c. XII, s. 250.

⁶⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, IV, 169.

⁶⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 2; Buhârî, *ed-Duaî'î's-Sağîr*, Thk. Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrahim b. Ebî'l-Ayneyn, Mektebetu İbn Abbas, Tâif, 1426/2005, s. 69.

⁶⁷ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybânî, *el-İlâ ve Ma'rîfeti'r Ricâl*, Thk. Vasiyyullah b. Muhammed b. Abbas, Dâru'l-Hânî, Riyâd, 1422, c. II, s. 67, 393.

⁶⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *İlelu't-Tirmiziyyi'l-Kebîr*, Thk. Subhî Semirâi-Ebû'l Muâtî en-Nuri-Mahmud Halil es-Saîdî, Âlimu'l-Kutub, Beyrût, 1420, s.250.

⁶⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 2; el-Ukaylî, *ed-Duaî'u'l-Kebîr*, II, 121.

Yahya b. Main: *لَيْسَ بِشَيْءٍ* / Hadis ilminde hiçbir değeri yok, *لَيْسَ يَسْأَلُ* / beş para etmez.⁷⁰

Dârekutnî: *Metruku'l-hadistir.*⁷¹ Hadisiyle ihticac edilmez.⁷²

Nesâî ve Ebû Davud: *Metruku'l-hadistir.*⁷³

İbn Hıbbân: Sika râvilerden mevzû' hadisleri rivayet eder.⁷⁴ *هُوَ رَافِضِيٌّ غَالِي، يَفْلُبُ الْأَخْبَارَ* / Aşırı/fanatik bir râfizîdir. Haberleri kalbeder.⁷⁵

Amr b. Ali: *لَيْسَ بِثِقَةٍ* / Güvenilir değildir.⁷⁶ مطبعة دائرة المعارف النظامية، الهند

Ebû Zur'a: *ضعيف الحديث* / *hadis ilminde zayıf*, Rivayet ettiği hadisler zayıftır.⁷⁷

Süleyman b. Davud el-Yemânî'nin babasından yaptığı rivayete göre : *هو ضعيف الحديث، منكر الحديث، ما أعلم له حديثا صحيحا* / *hadis ilimde zayıf, münker hadis rivayet eden biridir. Onun sahih hadis rivayet ettiğini bilmiyorum.*⁷⁸

Ebû Ubeyd el-Âcurrî: Ebû Davud'a Süleyman b. Erkam'ı sordum. O da *Metruku'l-hadistir.* dedi.⁷⁹

Ebû Ahmed b. Adıyy: *عامه ما يرويه لا يتابع عليه* / rivayet ettikleri mütâbaada kullanılmaz.⁸⁰

Ayrıca Mevzûât literatürüne bakıldığında Süleyman b. Erkam ile ilgili *لين الحديث* / *Hadis rivayetinde gevşek*, *ضعيف* / *hadis ilminde zayıf*, *متروك لَيْسَ بِشَيْءٍ (تُعَقَّبُ)* / *metruktur.* Hiçbir değeri

⁷⁰ İbn Ebi Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV, 100; el-Ukaylî, *ed-Duaâfu'l-Kebîr*, II, 121.

⁷¹ Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *el-İlelu'l-Vâride fi'l-Ehâdisin-Nebeviyye*, Dâru't-Taybe, Riyad, 1405/1985, c. XII, s. 415; XIV, 361;

⁷² İbnu'l- Cevzî, *el-Mevdûât*, I, 162.

⁷³ İbnu'l- Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 50.

⁷⁴ İbnu'l- Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 50.

⁷⁵ Şemseddin ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslam ve Vefayâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrût, 2003, c. IV, s. 398.

⁷⁶ İbnu'l- Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 241.

⁷⁷ İbn Ebi Hâtîm, *el-Cerh ve't Ta'dîl*, IV, 101.

⁷⁸ İbn Ebi Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IV, 110.

⁷⁹ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XI, 353.

⁸⁰ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XI, 354.

⁸¹ es-Suyûtî, *el-Leâliu'l-Masnûa*, II, 241; en-Nesâî, *ed-Duaâfu ve'l-Metrûkûn*, s. 48:

yoktur. ⁸², بسائط/Mevzu hadisler rivayet eder. ⁸³, ساقط/
Adaletten düşmüş. ⁸⁴, منكر الحديث/Münkeru'l-hadistir. ⁸⁵, ليس بثقة/
Güvenilir değildir. Münker hadis rivayet eder. ⁸⁶,
روى أحاديث منكرة/رواهي الحديث /hadisleri çok zayıf ⁸⁷بذاك ve لئیس بالمئین /
güvenilir değildir. ⁸⁸كان قدريا /Kaderîdir. ⁸⁹ şeklinde cerh ifadelerine rast-
lamaktayız. Mezkûr râvîyi araştırırken üç yüzden fazla İlel,
Tabakât-Terâcim ve Cerh-Ta'dîl kitabına baktık. Bu kitapların
hiç birinde Süleyman b. Erkam hakkında ta'dîl eden bir lafza
rastlayamadığımızı bilakis hemen hemen bütün eserlerde
mezkûr râvî hakkında değişik cerh tabirlerine rastladık. Ancak
konu ile ilgili yazılan bir makalede Ebû Dâvûd'un bu râvî hak-
kında metrûk hükmü vermesine rağmen eserine almasının se-
bebini rivayetdeki tedlîse işaret etmek hem de hadisteki fikhî
hükmün verilmesi kastıyla verildiğini ifade etmiştir. ⁹⁰ Bir defa
hadiste tedlîs değil irsâl olduğu Ebû Dâvûd tarafından ifade
edilmiştir. ⁹¹ Oysa hadisteki fikhî hükmün verilmesi için hadisin
asıl, problemsiz rivayeti varken irsal yapıldığı isnadın verilme-
sinin mantıklı bir izahı bulunmamaktadır. Öte yandan Süley-
man b. Erkam'ın metrûk bir râvî olduğu konusunda icmâ oldu-
ğu yukarıdaki bilgilerden varestedir.

2.4. Yahyâ b. Alâ el-Becelî er-Râzî (ö.161-170/771-786)

Yahyâ b. Alâ el-Becelî er-Râzî Şuayb b. Halid ve İbn Ebî

⁸² Nuruddin Ali b. Muhammed Ali b. Abdirrahman İbn-i Arrâk el-Kinânî, *Tenzîhu's-Şerîati'l-Merfûa ani'l-Ahbâri's-Şenâti'l-Mevdûa*, Thk. Abdulvehhâb Abdullatif-Abdullah Muhammed Sıddık el-Çimârî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût 1399, c. I, s 140.

⁸³ Muhammed Tahir b. Ali es-Sıddîkî el-Hindî el-Fettenî, *Tezkiretu'l-Mevdûât, İdaratu't-Tibâati'l-Münire*, Kâhire, 1343, s. 157.

⁸⁴ Ebû İshâk İbrâhîm b. Ya'kûb b. İshâk es-Sa'dî el-Cûzcânî, *Ahvâlu'r-ricâl*, Nşr. Hadîs Akademi, Faysalâbâd, ts., s.174.

⁸⁵ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, Nşr. İmâdetu'l-Bahsi'l İlmî, Medine, 1404/1984, c. II, s. 776.

⁸⁶ İbn Adıyy, *el-Kâmil*, IV, 228.

⁸⁷ Zehebî, *el-Muğnî fi'd Duafâ*, Thk. Nureddin Itr, byy ts., c. I, s. 277.

⁸⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslam*, IV, 398.

⁸⁹ Alâuddin Moğultay, *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*, Nşr. el-Fârûk el-Hâdise, 1422/2001, c. VI, s. 37.

⁹⁰ Zühâl Karakaya, "Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Metrûk veya Metrûku'l-hadis Râviler ve Rivayetleri", *Hadis ve Siyer Araştırmaları*, 2, (2017), s. 38.

⁹¹ Ebû Dâvûd, *Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nuzûr*, 21 (3292).

Zi' b den hadis rivâyet etmiştir.⁹² Rey şehrinde yaşamıştır. Kûfe asıllı olduğu ifade edilmiştir.⁹³ Medine asıllı olduğu da bilgiler arasındadır.⁹⁴ Hadis ilmindeki zayıflığı üzerine ulema icmâ etmiştir.⁹⁵ Yahyâ b. Alâ el-Becelî er-Râzî hakkında yapılan değerlendirmeler şöyledir:

Yahya b. Main : ليس بشيء / Hadis ilminde bir değeri yoktur.⁹⁶
 يُسَنُّ بِثِقَةٍ / Güvenilir değildir.⁹⁷

Ukaylî: وَلَمْ يَأْتِ بِالْحَدِيثِ , وَمُتْرُوكُ الْحَدِيثِ /hadisi ter edilmiştir. Kendisinden başka hadisini rivayet eden yoktur.⁹⁸

İbrahim b. Ya'kûb el-Cevherî: وَاهٍ /hadisi aşırı zayıf biridir.⁹⁹ Ebû Hâtim: Abdurrezzak'ın kız kardeşinin oğlu yalan söylerdi.¹⁰⁰

İbnu'l-Kayserânî: Sika olan râvîlerden yaptığı münker rivayetlerde teferrüd ederdi. Vekî' ondan hadis tahammül ederken çok dikkatli davranırdı.¹⁰¹

Ahmed b. Hanbel : كَذَّابٌ يَضَعُ الْحَدِيثَ / aşırı yalancı hadis uyduran biriydi.¹⁰² يضع الحديث ، كذاب رافضي ، / aşırı yalancı, Râfizî ve hadis uydurur.¹⁰³

Dârekutnî: أَحَادِيثُهُ مَوْضُوعَاتٌ / hadisleri mevzu hadis nevindeydi.¹⁰⁴

Fellâs: لا يجوز /hadisi ter edilmiştir. İbn Hibbân: لا يجوز

⁹² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 297.

⁹³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX, 179-180.

⁹⁴ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI, 484.

⁹⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IV, 542.

⁹⁶ Yahyâ b. Maîn, *Suâlât*, 468.

⁹⁷ el-Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr*, IV, 437.

⁹⁸ el-Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr*, IV, 146.

⁹⁹ el-Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr*, IV, 437.

¹⁰⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, Thk. Komisyon, Nşr. Matâbî' el-Humeydî, Riyâd, 1427/2006, c. IV, s. 278.

¹⁰¹ Ebû'l-Fazl İbnu'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Ali el-Makdîsî eş-Şeybânî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, Thk. Hamdi Abdülmeccid es-Silefî, Dâru's Sümeiyâ, Riyâd 1415/1994, s. 26.

¹⁰² Şemseddin ez-Zehabî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdisi'l-Vâhiye*, Thk. İrşâd el-Hak el-Eserî, İdâretu'l Ulûmu'l-Eseriyye, Faysalâbâd, 1401/1981, c. I, s. 211.

¹⁰³ Ebû İshâk Burhâneddin İbrâhim b. Muhammed b. Abdillâh er-Râmîni ed-Dimaşkı, *el-Maksadu'l-Erşed fi Zikri Ashâbi'l-İmâm Afîmed*, Thk. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin, Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd 1410/1990, c. II, s. 412.

¹⁰⁴ ez-Zehabî, *el-İlel*, I, 211.

كُلِّ حَدِيثُهُ لَا يُتَابَعُ / hadisleriyle ihticâc edilmez. İbn Adiyy: كُلِّ حَدِيثُهُ لَا يُتَابَعُ / hadisleri mütâbaa kullanılmaz.¹⁰⁵

Nesâî: Metrûku'l Hadîs'tir.¹⁰⁶

Cûzcânî: غير ثقة / sika değildir.¹⁰⁷

Yahyâ b. Alâ hakkında ayrıca كَانَ يَكْذِبُ / Yalan konuşurdu. غير ثابت / Hadisleri uydurma hadislerdendi.¹⁰⁸¹⁰⁹ / Hadisleri sabit değildir. (Mevzû'/uydurmadır.)¹¹⁰ / رَمِيَ بِالْوَضْعِ / Hadis uydurmayla itham edilmiştir.¹¹¹ / ضَعِيفٌ / Hadis ilminde zayıf¹¹², ليس بالقوي / Hadîs ilminde kuvvetli, değildir.¹¹³, منكر / تعرف وتكر / Bir bakarsın ma'rûf hadisler rivayet eder; bir de bakarsın münker hadisler¹¹⁴ şeklinde cerh tabirleri bulunmaktadır. Ayrıca yukarıda ifade ettiğimiz gibi mezkûr râvî hem Metrûku'l-hadis olduğu hem de rivayet ettiği hadislerin zayıf ve uydurma olduğu hususunda muhad-disler arasında icmâ bulunmaktadır. Öte yandan konu ile ilgili yazılan makalede yazar, Ebû Dâvûd'un bu hadise yer vermesinin hadisinin bir aslı olduğunu gösterdiğini söylemişse de¹¹⁶ bu gerekçe Ebû Dâvûd'un metrûk râvîden hadis almadığı anlamına gelmemektedir.

2.5. Ebû İbrahim b. Muhammed b. Ebî Yahya el-Eslemî (ö. 184/800)¹¹⁷

Künyesi Ebû İshak'tır. h. 184 yılında vefat etmiştir. Kesîru'l

¹⁰⁵ İbnu'l- Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 213.

¹⁰⁶ en-Nesâî, *ed-Duaîf ve'l-Metrûkûn*, 107.

¹⁰⁷ İbn-i Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I, 461; XI, 261.

¹⁰⁸ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI, 487.

¹⁰⁹ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîretü'l-Huffâz*, V, 2493.

¹¹⁰ ez-Zehebî, *el-İlel*, II, 241.

¹¹¹ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şer'ati'l-Merfûa*, I, 127.

¹¹² İbnu'l- Cevzî, *ed-Duaîf ve'l-Metrûkûn*, III, 200.

¹¹³ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXI, 487.

¹¹⁴ Moğultay, *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl*, XII, 352.

¹¹⁵ Moğultay, *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl*, XII, 353.

¹¹⁶ Karakaya, "Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Metrûk veya Metrûku'l-hadis Râviler ve Rivayetleri", s. 27.

¹¹⁷ Ebû Dâvûd'un Sünen adlı eseri incelendiğinde hadisin Muhammed b. Yahya tarafından rivayet edildiği, Muhammed b. Ebî Yahyâ'nın cerh ve tadil kitaplarında tevsik edildiği bilgisi yer almaktadır. Ancak Şuayb Arnavut hadisin ricali ile ilgili Muhammed b. Yahyâ'nın Metrûku'l-hadis olduğunu ifade etmesi üzerine bu râvî çalışmamıza konu olmuştur.

hadis/rivayeti çokça biri şeklinde tanımlanmıştır. Hadis terk edilmiş ve ondan gelen rivayetler yazılmamıştır.¹¹⁸ Babasının Lakabı Sem'ân'dır.¹¹⁹ Babası Muhammed b. Ebî Yahyâ el-Eslemî sika olarak kayda geçmiştir.¹²⁰ Cerh ve ta'dil kitapları Muhammed b. Ebî Yahya'yı şu sözlerle cerh etmişlerdir:

Buhârî: Kaderî idi. Cehmî görüşleri savunurdu. İbnu'l-Mübarek dâhil râvîler onun hadislerini terk etmişlerdir.¹²¹ Yahya b. Main: Onu yalancılıkla itham ediyorduk.¹²²

Nesâî: Metrûktur.¹²³, وِضَاع/Hadis uydurur.¹²⁴

Dârekutnî: ضَعِيفُ الْحَدِيثِ، ضَعِيفُ الدِّينِ، رَافِضِيٌّ، قَدْرِيٌّ/ hadis ilminde zayıf, dininde zayıf, Râfizî ve kaderiyye mezhebine mensup biridir.¹²⁵

Yahya b. Said el Kattan: İmam Malik'e mezkûr râviyi sika mı değil mi diye sordum. O da Muhammed b. Yahya'nın ne kendisinin ne de dininin sika olduğunu söyledi.¹²⁶

Ahmed b. Hanbel: Hadisi yazılmaz. Râvîler onun hadisini terk etmişlerdir. Aslı olmayan Münker hadisler rivayet ederdi. İnsanların sözünü alıp hadis diye yazardı.¹²⁷

Vekî' b. Cerrah: Ondan bir harf hadis alınmaz.¹²⁸

Yahya b. Main: ليس بثقة كذاب/ güvenilir olmayıp aşırı yalancıdır.¹²⁹, ليس بشيء/ bir şeye değmez.¹³⁰

Ebû Zur'a: ليس بشيء/ hadis ilminde bir para etmez, bir şeye değmez¹³¹

¹¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 425.

¹¹⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 323.

¹²⁰ Ebû Abdillâh b. Ahmed b. Hanbel, *el-İlel ve Ma'rifeti'r Ricâl*, II, 503.

¹²¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 323; *ed-Duaî'î's-Sağîr*, I, 13.

¹²² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 323.

¹²³ en-Nesâî, *ed-Duaî'î ve'l-Metrûkûn*, 11.

¹²⁴ İbn Arrâk, *Tenzîhu'ş-Şerîa*, I, 24.

¹²⁵ Ebû Abdîrrahmân Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed es-Sülemî, *Suâliâtü's-Sülemî li'd-Dârekutnî*, Thk. Komisyon, byy 1427, s. 90.

¹²⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 126.

¹²⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 126.

¹²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 126.

¹²⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 126.

¹³⁰ Yahya b. Main, *Suâliât*, s.279.

¹³¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 127.

Abdullah b. Mübarek: كَانَ صَاحِبَ تَدْلِيْسٍ / Tedlis yapan biriydi.¹³² Ebû Dâvûd: فَدَرِيٌّ رَافِضِيٌّ كَذَّابٌ / Kaderî-Râfîzî, yalancının biriydi.¹³³

Cerh ve ta'dil kitaplarında bunun yanında bunun yanında كَذَابٌ مَتْرُوكٌ الْحَدِيثِ / yalancı hadisi terk edilmiş¹³⁴, تَرَكَ النَّاسَ حَدِيثَهُ وَكَانَ قَدْرِيًّا / Râvîler ondan hadis almayı terk etmiştir ve Kaderiyye mezhebine mensup biridir.¹³⁵, Onunla aynı mecliste bulunulmaması gerektiği, Hurafe diye isimlendirildiği, selef âlimlerine sövdüğü, Kaderî-Cehmî olduğu her türlü belaya bulaştığı, Râfîzî-Kaderî olduğu¹³⁶, ضَعِيفٌ جَدًّا / hadis ilminde aşırı zayıf¹³⁷, مَتْرُوكٌ الْحَدِيثِ / hadisi terk edilmiştir.¹³⁸, مَعْتَزَلِيٌّ / Mutezilîdir.¹³⁹, كَذَابٌ فِي كُلِّ مَا رَوَى / rivayetlerinin tümünde yalancıdır.¹⁴⁰ şeklinde cerh tabirleri bulunmaktadır.

Netice itibariyle Ebû İbrahim b. Muhammed b. Ebî Yahya el-Eslemî'nin (ö. 184/) Metruku'l-hadis olduğu hakkında ulemanın icmâi söz konusudur. Ebû Dâvûd *Sünen* adlı eserinde mezkûr râvîden hadis rivayet etmiştir.

Hattâbî *Meâlimu's-sünen* adlı eserinde "kitabımda hadisi terk edilmiş râvîden hadis almadım" sözünü "âlimlerin terkinde ittifak ettikleri râvînin hadisini kitabıma almadım"¹⁴¹ şeklinde nakletmiştir. Oysa mezkûr râvîlerle ilgili yaptığımız incelemede râvîlerin metruk oldukları konusunda âlimler arasında neredeyse bir ihtilaf söz konusu değildir. Mehmet Dinçoğlu da *Ebû Dâvûd'un Süneni (Kaynakları ve Tasnîf Metodu)* adlı eserinde bu sözün mefhumu muhalifinden hareketle Ebû Dâvûd'un mezkûr

¹³² el-Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr*, I, 62.

¹³³ el-Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr*, I, 62.

¹³⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 126.

¹³⁵ Ebû Abdillâh b. Ahmed b. Hanbel, *el-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*, II, 503.

¹³⁶ el-Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr*, I, 62-63.

¹³⁷ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîretü'l-Huffâz*, I, 457.

¹³⁸ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîretü'l-Huffâz*, IV, 2395; İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdûât*, III, 217; es-Suyûtî, *el-Leâliu'l-Masnûa*, II, 344.

¹³⁹ Şemseddin Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, Thk. Ali Muhammed Becâvî, Dârû'l-Ma'rife, Beyrût, 1382/1963, c. I, s. 27.

¹⁴⁰ İbn-i Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I, 158.

¹⁴¹ Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Hattâbî el-Büstî, *Meâlimu's-Sünen*, el-Matbaatu'l-İlmiyye, Haleb 1351/1932, c. I, s.6.

sözünü “terkinde ittifak edilmeyen râvînin hadisini almış olabirim” şeklinde nakletmiş ve *Sünen*’de metruk hadis olmadığını ancak metruk râvî olabileceği şeklinde değerlendirmede bulunulduğunu aktarmıştır.¹⁴² İbn Receb el-Hanbelî ise Ebû Dâvûd’un bu sözden kastının kendisine göre Metrûku’l-hadis olan kimseden hadis almadığı veya Metrûku’l-hadis olduğu hakkında ittifak olmayan kimseden hadis aldığı anlamına gelebileceğini ifade etmiştir.¹⁴³ Oysa cerh ve tadil kitapları incelendiğinde yukarıda ismi mezkûr olan râvîlerin metrûk olduğu konusunda ittifak olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda Zühal Karakaya tarafından yazılan makalede ise Ebû Dâvûd’un *Sünen* adlı eserinde metrûk olduğu iddia edilen takriben on râvînin cerh/tadil durumları incelenmiştir. Araştırmada incelenilen râvîlerin metrûk oldukları hakkında icmâ olmasına rağmen yazarın râvîler hakkındaki değerlendirmeleri göz önüne almasızın sadece hadisin metnini mütâbi olarak değerlendirmesi, hadisin diğer tariklerine işaret etmek, hadiste geçen ifadenin anlaşılmasına katkı sağlamak, hadislerde geçen bazı kavramların anlaşılmasına yardımcı olmak, isimleri aynı olan zayıf ve sika râvîlerin karıştırılmaması gibi usul ve esas yönünden uygun olmayan yorumlarda bulunulduğu gözlerden kaçmamaktadır. Hatta Ebû Dâvûd’un *Sünen* adlı eserinde rivayeti olmamasına karşın yazar Yahyâ b. Meymûn b. Atâ hakkında bilgi vermesi ve hakkında cerh ve tadil bilgilerini vermesi ve bu durumu kendisinin de ikrar etmesi bilinmesi gereken diğer bir durumdur.¹⁴⁴

Sonuç

Hicri III. asrın en önemli simalarından olan Ebû Dâvûd es-Sicistânî hadis ilminde mahir olan, hadislerin gizli kusurlarını

¹⁴² Mehmet Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd’un Süneni (Kaynakları ve Tasnîf Metodu)*, TDV Yayınları, Ankara, 2012, s. 381.

¹⁴³ Ebû'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdurrahmân Receb el-Hanbelî el-Bağdâdî ed-Dımaşkî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, Thk. Hemmâm Abdurrahim Said, Mektebetu'l-Menâr, Ürdün, 1407/1987, c. II, s. 612.

¹⁴⁴ Karakaya, “Ebû Dâvûd’un Sünen’inde Metrûk veya Metrûku’l-hadis Râvîler ve Rivayetleri”, s. 43.

iyi bilen mürsel hadisler konusunda oldukça mahir yapısıyla göze çarpmaktadır. Hadis ilminde oldukça üretken olan Ebû Dâvûd Sünen adlı eserini kaleme aldıktan sonra Mekke ehline hitaben yazdığı *Risâletu Ebû Dâvûd ila Ehli Mekke* adlı eserinde takip ettiği metodolojiyi ve diğer eserlerle muvâzene etmeyi amaçlamıştır. Bu eserde usulünü anlatırken “Metrûku'l-hadis olan hiçbir râvîden hadis almadım.” sözü dikkatimizi çekmiş, bunun üzerine Sünen adlı eserinde yaptığımız incelemede hadisi terk edilmiş beş ayrı râvîden sekiz rivayette bulunduğunu tespit etmiş bulunmaktayız.

Yaptığımız araştırma ile ilgili daha önce yapılan araştırmalarda Ebû Dâvûd'un metrûk râvîlerden olan rivayeti hakkında değişik yorumlar yapılmış olduğunu gördük. Ancak bu yorumların zorlama tevil kabilinden olduğunu, ilmi ve teknik bilgilere dayanmadığının farkına vardık. Zira Ebû Dâvûd gibi bir hadis âliminin bu türden basit hatalara düşebileceği kanaatine sahip değiliz. Makalemizde vardığımız en önemli sonuç Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde hadisi terk edilmiş râvîlerden hadis aldığıdır. Oysa kendisine nispet edilen *Risâletu Ebû Dâvûd ila Ehli Mekke* adlı eserinde Metrûku'l hadis râvîlerden hadis almadığını ifade etmektedir. Bu da *Risâletu Ebû Dâvûd ila Ehli Mekke* adlı eserin Ebû Dâvûd'a aidiyeti problemini ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda aidiyet probleminin başka çalışmalara konu olması ve konunun üzerinde ehemmiyetle durulması gerekmektedir ki bizim bu konuda halen devam eden çalışmamız bulunmaktadır.

Kaynaklar

Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb, *el-Kifâye fi İlmi'r-rivâye*, Thk. İbrahim Hamdi el-Medenî, Mektebetu'l-İlmiyye, Medine, ts.

Belhî, Ebû'l Kasım Abdillâh b. Ahmed b. Mahmud el-Ka'bî, *Kabûlu'l-Ahbâr ve Ma'rifetu'r-Ricâl*, Thk. Ebû Amr el-Hüseynî b. Amr b. Abdirrahim, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût 1421/2000.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî, *et-*

- Târîhu'l-Kebîr*, Dâiretu'l-Maârifî'l Usmâniyye, Haydarâbâd, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî, *ed-Duafâi's-Sağîr*, Thk. Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrahim b. Ebî'l-Ayneyn, Mektebetu İbn Abbas, 1426/2005.
- Cüzcânî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Ya'kûb b. İshâk es-Sa'dî, *Ahvâlu'r-ricâl*, Nşr. Hadis Akademi, Faysalâbâd, ts.
- Çakan, İsmail Lütfü, *Şekil ve Örneklerle Hadis Usûlü*, İfav Yayınları, İstanbul 2013.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed, *el-İlelu'l-Vâride fi'l-Ehâdisin-Nebeviyye*, Dâru't-Taybe, Riyad 1405/1985.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed, *Ta'likâtu't-Dârekutnî ale'l Mecrûhîn li İbn Hibbân*, Thk. Halil B. Muhammed el-Arabî, Dâru'l-Kitâbi'l İslâmî, Kâhire 1414/1994.
- Diñçoğlu, Mehmet, *Ebû Dâvûd'un Süneni (Kaynakları ve Tasnîf Metodu)*, TDV Yayınları, Ankara 2012, s. 381.
- Efendioğlu, Mehmet "Metrûk", *DİA*, TDV Yay., İstanbul, 2007.
- Fettenî, Muhammed Tahir b. Ali es-Sıddîkî el-Hindî, *Tezkiretu'l-Mevdûât*, İdâratu't-Tibâati'l Münîre, 1343.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Büstî, *Meâlimu's-Sünen*, el-Matbaatu'l-İlmiyye, Haleb 1351/1932.
- İbn Adıyy, Ebû Ahmed el-Cürcânî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvez, el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 1418/1997.
- İbn Adıyy, Ebû Ahmed el-Cürcânî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvez, el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 1418/1997.
- İbn Arrâk, Nuruddin Ali b. Muhammed Ali b. Abdurrahman el-Kinânî, *Tenzîhu's-Şerâti'l-Merfûa ani'l-Ahbâri's-Şenâti'l-Mevdûa*, Thk. Abdulvehhâb Abdullatif-Abdullah Muhammed Siddîk el-Ğımârî, Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût 1399.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrût,

1271/1952.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî, *el-İlel*, Thk. Komisyon, Nşr. Matâbî' el-Hamîdî, 1427/2006.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Takrîbu't-Tehzîb*, Thk. Muhammed Avvâme, Dâru'r- Reşîd, 1406/1986.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Matbaatu Dâireti'l-Maarif en-Nizâmiye, Hind 1376.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Nüzhetü'n-Nazar fî Tavzîhi Nuhbetu'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser*, Thk. Nureddin Itr, Matbaatu's-Sabah, Dimeşk, 1421/2000.

İbn Hallikân, Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr el-Bermekî el-İrbilî, *Vefayâtü'l- A'yân*, Thk. İhsan Abbas, Dâru's-Sadr, Beyrût, 1900.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hilal b. Esed eş-Şeybânî, *el-İlel ve Ma'rifeti'r-ricâl*, Thk. Vasiyyullah b. Muhammed b. Abbas, Dâru'l-Hânî, Riyâd 1422.

İbn Hibbân, Ebû Hatim Muhammed ed-Dârimî, *el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd Duafâ ve'l Metrukîn*, Thk. Mahmud İbrahim Zâyid, Dâru'l-Va'y, Haleb, 1396.

İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ' İmâduddin İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *et-Tekmil fi'l Cerh ve't-Tadîl ve Ma'rifeti's-Sikât ve'd-Duafâ ve'l-Mecâhil*, Thk. Sa'di b. Muhammed b. Salim Âl-i Nu'mân, Nşr. Komisyon, Yemen 1432/2011.

İbn Maîn, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Avn el-Mürrî el-Bağdâdî, *Suâlât İbn Cüneyd li Ebî Zekeriyâ Yahya b. Maîn*, Thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf, Mektebetü'd-Dar, Medine 1408/1988.

İbn Nedîm, Ebû'l-Ferec Muhammed b. İshak b. Muhammed el-Verrâk el- Bağdâdî, *el-Fihrist*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, 1417/1997.

İbn Receb, Ebû'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdirrahmân el-Hanbelî el-Bağdâdî ed-Dimaşkî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, Thk. Hemmâm Abdurrahim Said, Mektebetü'l-Menâr, Ürdün 1407/1987.

İbn Sa'd, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *et-Tabâkâtü'l- Kübrâ*,

- Thk. Ziyâd Muhammed Mansur, Mektebetu'l-Ulüm ve'l-Hikem Medine, 1408.
- İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî , *ed-Duaîfâ ve'l Metrûkûn*, Thk. Abdullah el-Kâdî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrût 1406.
- İbnu'l-Kayserânî, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tâhir b. Ali el-Makdîsî eş-Şeybânî, *Ma'rifetu't-tezkira fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, Thk. İmâduddin Ahmet Haydar, Müessesetu'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrût, 1406/1985.
- İbnu'l-Kayserânî, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tâhir b. Ali el-Makdîsî eş-Şeybânî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, Thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefi, Dâru's Süme'yâ, Riyâd 1415/1994.
- İsbâhânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshak b. Musa v. Mîhrân, *ed-Duaîfâ*, Thk. Faruk Hammâde, Dâru's-Sakâfe/Dâru'l-Beydâ, Beyrût 1405/1984.
- Kandemir, M. Yaşar "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul, 2007.
- Karakaya, Zühal, "Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Metrûk veya Metrûku'l-hadîs Râvîler ve Rivayetleri", *Hadis ve Siyer Araştırmaları*, 2, 2017.
- Makdîsî, Ebü'l-Fazl İbnu'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Ali eş-Şeybânî, *Zahîretü'l-Huffâz el-Muharrac ale'l-Hurûf ve'l-Elfâz*, Dâru's-Selef, Riyad, 1416/1996.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-ricâl*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Müessesetu'r-risâle, Beyrût 1400/1980.
- Moğultay, Ebû Abdillâh Alâüddîn Moğultay b. Kılıç b. Abdillâh el-Bekcerî el-Hikrî, *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*, Nşr. el-Fârûk el-Hadise, 1422/2001.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, Nşr. İmâdetu'l-Bahsi'l İlmî, Medine 1404/1984.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, *ed-Duaîfâ ve'l-Metrûkûn*, Thk. Mahmud İbrahim Zâyid, Dâru'l-Va'y, Halep, 1396,

s.110.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Süneni'l-Beşîri'n-Nezîr*, Thk. Muhammed Osman, Dâru'l Kitâbil-Arabî, Beyrût, 1405/1985.

Ramahurmûzî, Ebû Muhammed Hasan b. Abdirrahmân b. Hallâd, *el-Muhaddisu'l Fâsil Beyne'r-r-râvî ve'l-Vâî*, Thk. Muhammed Accâc el-Hatîb, Dâru'l Fikr, Beyrût, 1404/1988, s.406.

Râmîni, Ebû İshâk Burhâneddin İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh ed-Dımaşkî, *el-Maksadu'l-Erşed fî Zikri Ashâbi'l-İmâm Ahmed*, Thk. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymîn, Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd 1410/1990.

Safedî, Ebû's-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, Thk. Ahmed Arnavut-Türki Mustafa, Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Turâs, 1420/2000.

Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed, *Fethu'l-muğîs bi-şerhi Elfıyyeti'l-Hadîs li'l-Irâkî*, Thk. Ali Hüseyin Ali, Mektebetu's-Sünne, Mısır, 1424/2003.

Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk el-Ezdi, *Risâletu Ebî Davûd ila Ehl-i Mekke ve Gayrihim fî vasfî Sünenih*, Thk. Muhammed Sebbâğ, Dâru'l-Arabiyye, Beyrût, ts.

Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, *el-Leâliu'l-Masnûa fi'l-Ehâdisi'l Mavdûa*, Thk. Ebû Abdurrahman b. Salah b. Muhammed b. Uveyda, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1417/1996.

-*Tedribu'r-Râvî fi Şerhi Takrîb'in-Nevevî*, Thk. Ebû Kuteybe Muhammed el-Fâriyâbi, Dâru Taybe, ts.

Sübki, Ebû Nasr Tâcuddîn Abdulvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi, *Tabâkâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Thk. Abdulfettah Muhammed el Hulv, Dâru'l Hicr, Kahire, 1413.

Sülemî, Ebû Abdirrahmân Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed, *Suâlâtu's-Sülemî li'd-Dârekutnî*, Thk. Komisyon, byy 1427.

Şehrezûrî, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ, *Ma'rifetu Envâi Ulûmi'l-Hadîs*, Thk. Nureddin Itr, Dâru'l-

- Fikr, Beyrût, 1406/1986.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd), İlelu't-Tirmiziyi'l-Kebîr, Thk. Subhî Semirâî-Ebû'l Muâtî en-Nuri-Mahmud Halil es-Saîdî, Âlimu'l-Kutub, Beyrût 1420.
- Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammâd, *ed-Duafâu'l-Kebîr*, Thk. Abdulmu'tî' Emin Kal'acî, Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, Beyrût, 1404/1984.
- Yücel, Ahmet, *Hadis İliminde Tenkit Terimleri*, İfav Yayınları, İstanbul, 2015.
- Yücel, Ahmet, *Hadis Usulü*, İfav Yayınları, İstanbul, 2016.
- Yücel, Ahmet, *Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi (Hicri İlk Üç Asır)*, İfav Yayınları, İstanbul 2014.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Dâru'l-Hadis, Kâhire 1427/2006.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Târîhu'l-İslam ve Vefâyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslami, 2003.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Mizânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, Thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût 1382/1963.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Mizânu'l-İ'tidâl*, Thk. Ali Muhammed Becâvî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût 1382/1963.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *el-Müktenâ fi Serdi'l Künâ*, Thk. Muhammed Salih Abdula-ziz el-Murad, Nşr: Komisyon, Medine 1408.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *el-İlelu'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye*, Thk. İrşâdu'l-Hak el-Eserî, İdâretu'l-Ulûmu'l-Eseriyye, Faysalâbâd, 1401/1981.